

TOLKIEN TÖRTÉNELEMSZEMLÉLETE

Írta: Deák Adrienn (Pillangó)

Tolkien Középföldéhez kapcsolódó műveinek összességét mitológiaként szokás értelmezni és kezelni. Tolkien a történetek megírásával egy hiteles világot szeretett volna megalkotni, ami méltó múltjává válhat a mi világunknak. Tudta, hogy ahhoz, hogy ez valóban hiteles legyen, fel kell használnia minden eszközt, ami a rendelkezésére áll: a népeinek saját, külön nyelveket dolgozott ki (kialakulásuk történetével együtt), és a történetek egymásra utalásával organikus történelmet hozott létre. De nem állt meg itt: tudatosan építkezett akkor is, ha háttérről, szokásokról, hagyományokról és teljes kultúrákról volt szó, térképeket rajzolt, illetve meg is írta azokat a háttértörténeteket, amelyekre más írásaiban csak utalásokat rejtett el. Ez persze egy mesterséges folyamat volt, vagyis nem beszélhetünk klasszikus kialakulásról, mint más mitológiák esetében, ahol a hosszú idők során keletkezett történeteket gyűjtötték és fűzték össze. Hatásának, befolyásának nagyságát jelzi az is, hogy azóta nagyon sok író lépett Tolkien nyomdokába, ha világteremtésről van szó: sokan fajokat találnak ki, történelmet, nyelveket és népeket, valamint Tolkien „hozta divatba” még a térképrajzolást is (ld. például R. C. Walker *The Cartography of Fantasy* című cikket Tolkiennak a fantasy és a térképek kapcsolatára tett hatásáról).

Valószínűleg éppen ezért nem tudta soha befejezettek tekinteni *A szilmarilokat* sem, hiszen ha egy minden területen (földrajz, történelem, gazdaság, társadalom, politika, nyelvek) kidolgozott történelmazzal van dolgunk, akkor a végtelenségig tudjuk finomhangolni a részleteket, és sosem fog késznek érződni a világ, amit felépítettünk. Ehhez persze hozzátesz az is, hogy Tolkien a levelezései, beszélgetései során is találkozott új szempontokkal, amik más megvilágításba helyeztek egy-egy elemet.

Mivel Tolkien elsősorban nyelvész volt, ezért a fő inspirációt számára az írott szövegek jelentették, ezen belül is más népek mitológiái, valamint klasszikus krónikái. Minden írástudó népnek vannak krónikái (annales), ezért Tolkien is fontosnak érezte a hitelesség növeléséhez, hogy Középföldének is legyenek: találkozunk kifejezetten ilyen stílusban megírt szövegekkel például *A Gyűrűk Urában* is (B. függelék: Esztendő számlálása), ahol évekre lebontva, kronologikusan olvashatjuk az elmúlt korok történéseit.

Természetesen vita tárgya lehet, hogy egy krónika mennyire hiteles. A tudományos konszenzus sokáig hiteles forrásként fogadta el az annaleseket, de ma már tudjuk,

hogy részrehajlóak lehetnek. Az egyik legjellemzőbb példa erre az ókori hettiták és egyiptomiak ütközete, a kádesi csata (i. e. 1274), melyet utólag mindkét fél a saját fényes győzelmeként örökített meg, más (pl. régészeti) forrásokból azonban tudjuk, hogy a súlyos veszteségek után legjobb esetben is patthelyzet alakult ki, és Egyiptom elvesztette a befolyását a terület felett. A történelmet a győztesek írják, tartja a mondas, de ezen felül főleg a kortárs források azok, amiket mindig szkeptikus szemmel kell vizsgálnunk, hiszen ezeknek az adott korban és területen mindig jó színben kellett feltüntetnie az aktuális uralkodót és országot. Egy történész számára ezért számos segédtudomány áll rendelkezésre, amelyek együttes alkalmazásával lehet közelebb jutni az igazsághoz. Ma már tudjuk, hogy történelmi szempontból az írásos forrásokat inkább illusztrációként, de mindenképpen szubjektív szövegekként kell értelmeznünk.

A történettudomány a historiográfiát Hérodotosztól datálja. Az ókori görögök voltak az elsők, akik a történelmet mint összefüggéseket vizsgálták. Maga a historiográfia, azaz a történetírás történetével foglalkozó tudományág a történettudomány egyik rész tudományát képző szakág.

Kép: Ruzan Shahnazaryan (HirilMor9) [TLV 2019/2020]

A historiográfián belül többféle narratívával is találkozunk, a legkorábbi az *uralkodói narratíva*, ami az adott uralkodót és életét dicsőíti. Egy másik narratíva az *eredetmitoszok narratívája*, ami a teljes nép kiválóságát és különlegességét hirdeti (ez inkább ideológiai alapokon nyugszik, ami a társadalmi és politikai rend biztosítására szolgál). Ettől viszont különbözik a *nemzeti narratíva*, ami a felvilágosodással jelent meg, és az ország/nemzet felsőbbrendűségét igyekszik bizo-

nyítani. Minden narratívának és az azt támogató ideológiának van saját történelemszemlélete, ebből a szempontból az egyik legteljesebb talán a marxi–engelsi interpretáció (XIX. század második fele). Kialakulásakor éppen reneszánszát élte a historicizmus, német filozófusok értekeztek arról, hogy tulajdonképpen mi is a történelem: létezik-e egyáltalán olyan, hogy történelem, vagy csak események láncolatáról beszélhetünk. Kialakult az a nézet, hogy a történelemnek van egy iránya, valamilyen cél hajtja, ami szerint zajlanak az események.

A marxi–engelsi történelemfelfogás azt mondja, hogy a világ történetében van egy fejlődés, ez a fejlődés az osztályharcok eredménye, a célja pedig az, hogy minél szélesebb kör birtokolja a hatalmat, és minél kevesebb legyen az elnyomás. Meghatározza a történelmi korokat is ebből a

szempontból, miszerint az ókor a rabszolgák és rabszolga-tartók kora, a középkor a földesurak és jobbágyok kora, az újkor pedig a munkások és tőkésök kora. A forradalmakkal majd eltűnnek az elnyomó rétegek, és megszűnnek az osztályharcok, az ideális világban pedig a nép majd önmagát kormányozza, és nem lesz szükség uralkodó rétegre: ez lesz a tökéletes kommunizmus. Ez egy nagyon letisztult megközelítés, mely még a modern demokrácia kialakulása előtt terjedt el. A marxi–engelsi szemlélet egyébként két fő irányba indult el: Nyugat-Európában és Észak-Amerikában pozitív társadalmi változásokat hozott, azonban más területeken torz formában diktatúrákat eredményezett (pl. Szovjetunió).

Egy másik, hasonlóan letisztult történelemszemlélet a vallásos narratíva, ami teológiai és eszkatológiai alapokra épít, és innen közelíti meg az emberiség történetét. Eszerint minden esemény az isteni terv része. Évszázadokon keresztül uralkodott a vallásos szemlélet: a keresztény egyházak irányították a tudományt, egyetemeket alapítottak és tudósokat képeztek, valamint az országok (teokratikus államok) irányításában is részt vettek világi uralkodók segítségével, az általuk bevezetett időszámítás pedig a mai napig a legelterjedtebb a világon. Isten a történelem ura, és ez az uralkodói vagy a nemzeti narratívákkal szemben nemcsak a háborúkat, de a járványokat is megmagyarázza.

Tolkien azonban nem történész volt, hanem nyelvész és író, és nem kedvelte sem a modern történelemfelfogásokat, sem a történettudomány egyéb eszközeit. Számára az igazán autentikus források az írott szövegek voltak, és ehhez a koncepcióhoz a vallásos narratívát érezte főleg magáénak, és ezt a megközelítést ültette át a szövegeibe is. Fontosnak tartotta, hogy a mitológia mögött legyenek a mítoszokat támogató egyéb írásos források, például krónikák, és ezeket meg is írta. Középföldén nincsenek külön krónikások, a történetírás feltehetően a „hagyomány őreinek” tevékenységei közé tartozott. Maguk a középföldei krónikák mindig pontosak, megbízhatóak és objektívek, többnyire ismerjük az íróikat, és év szerint vannak felosztva. Jó példa erre a mítosz–krónika párosra *A Gyűrűk Ura*, aminek a történetét hobbitok tollából (és szemszögéből) ismerjük, azonban az ezt megtámogató krónikát már gondoriak jegyezték le.

A tünde krónikákból kétfélet ismerünk: a valinori/amani krónikákat és a belerandi/szürke krónikákat; az ezek által megtámogatott mítoszok pedig *A szilmarilok* szövegeit alkotják. Kiemelendő, hogy a krónikák mindig több eseményt rögzítenek, mint a mítoszok, ezért fontos az ismeretük, és sok mítosz a krónikák tükrében válik csak

teljesen értelmezhetővé. Speciális esetek ezek a tündék által írt krónikák: mivel a tündék korokon át élnek, ezért a legtöbb lejegyzett eseményt közvetlenül vagy közvetetten átérték, ezáltal mindennél hitelesebbek és objektívebbek a beszámolóik. Számukra ezek az események nem a távoli múlt történései, hanem valódi emlékek, és ha nem közvetlenül éltek át a történéseket, akkor is biztos források, mert ha rosszul írnának le valamit, rögtön korrigálná őket egy másik tünde, aki, mivel szintén hosszú életű, valószínűleg első kézből tapasztalta meg az eseményeket. Ezért is fordulhatott elő az, hogy a tündék furcsán néznek Bilbóra Völgyzugolyban, mikor egy saját verses költeményét szavalja el nekik Eärendilről: Bilbó számára ez egy legenda, egy mese, és így is éneklie meg; Elrond (aki Eärendil fia) és a többiek számára azonban emlék, egy konkrét, az ő életükben történt eseményről.

Tolkien vallásos történelemszemléletét jelzi továbbá, hogy Középfölde eseményei mind Eru Ilúvatar tervének a részei, a jó és a rossz harcát örökítik meg, és egy cél felé haladnak. Ehhez mítoszokat is társított, melyeknek megtaláljuk a párjait más mitológiákban is: teremtéstörténetünk is van Középföldéhez, valamint eszkatológiánk is. A teljes tolkieni mitológia a teremtéstörténet (*Ainulindalë*), vagyis az isteni terv kibontakozása és megvalósulása. Ezt a szemléletet a világon belül legjobban a tündék képviselik, ezzel a vallásos narratíva elkötelezett híveiként még inkább objektívvé válnak a mítoszok és krónikáik.

Felmerül itt azonban a kérdés, hogy ha minden esemény az isteni terv része, akkor az egyénnek milyen szerepe van Tolkiennál Középfölde történelmének alakulásában? Mi hajtja előre a történelmet: folyamatok vagy kiemelkedő szereplők? A marxi–engelsi történelemszemlélet szerint a folyamatok azok, amik előrevetítenek bizonyos eseményeket, és az egyénnek nincs ebben szerepe, mert társadalmi szinten dől el a nagyobb események kimenetele. Ehhez képest a klasszikus szemlélet szerint inkább a kiemelkedő egyének azok, akik alakítják a történelem folyását, az ő cselekedeteik következménye minden, és nélkülük nem lenne fejlődés. Tolkien inkább az előbbi szemléletet érezte magáénak, azaz nála a folyamatok hajtják előre a világot, viszont kiegészítette azzal, hogy bár az emberek szabad akaratukból hoznak meg döntéseket és cselekszenek, de Eru Ilúvatar ezeken a cselekedeteken keresztül érvényesíti az akaratát. A kiemelkedő egyének Tolkiennál befolyásolni tudják ezeket a folyamatokat, de végső soron minden az isteni terv része. Ez a kettősség egyébként a modern szemléletben is megvan: néhányan befolyásolni tudják a történelem alakulását a különböző társadalmi folyamatokra tett hatásukkal.

A cikk elején szóba került, hogy Tolkien történetei a mi világunk múltjának részei: lássuk a korok felosztását részletesebben is! A korokat három fő részre oszthatjuk az időszámítás alapján: a Lámpások évei, a Fák évei és a Nap évei. A Nap évein belül pedig megkülönböztetjük az első kort, másodkort, harmadkort, negyedkort (és ötödkort, hatodkort).

A Lámpások évei a világ megteremtése után kezdődnek: ebben az időszakban formálják Ardát a valák, a fényt pedig Illuin és Ormal, a két Lámpás adja. Ez a korszak véget ér, mikor Melkor elpusztítja a két Lámpást. Napévekre átszámolva körülbelül 35 000 év hosszú ez az időszak.

A Fák évei egy nagyjából 5000 napév hosszú korszak, amely Telperion és Laurelin létrehozásával kezdődik, majd a pusztulásukkal ér véget. Ebben az időszakban már élnek a tündék: egy részük Amanban, a valákkal együtt lakik, ahol a Fák is vannak, más részük pedig Középföldén, ahová nem ér el a Fák fénye.

Az első kor a Nap éveinek kezdete, Telperion utolsó virágából és Laurelin utolsó gyümölcséből a valák létrehozzák a Napot és a Holdat, ezek világítják be Ardát. Melkor legyőzésével és kitisztásával ér véget, Beleriand (a tündék lakhelyéül szolgáló földrész) elsüllyed a tengerben. 590 év hosszú.

A második kor Sauron legyőzésével ér véget, 3441 évig tart.

A harmadkor esetében érdekes, hogy nem egy nagyobb győzelemmel vagy bukással ér véget, mint a korábbi korok. A 3019. évben véget ér a Gyűrűháború, és Aragorn királlyá koronázzák, de a harmadkor végét Tolkien ahhoz köti, amikor az utolsó Gyűrűhordozók (Elrond, Galadriel, Gandalf, Bilbó és Frodó) elhagyják Középföldét 3021-ben.

A negyedkor krónikáját még ismerjük a 220. évig, ekkor hal meg Aragorn fia, Eldarion, aki Aragorn követte a trónon. Az ezutáni időszakról és a további korokról viszont már nincsenek elsődleges információink Tolkien-től, csak egyetlenegy levél lábjegyzetében olvashatunk arról, hogyan gondolta Tolkien tovább a korok menetét. Azt írja a hosszú, de ismeretlen ideig tartó időről Barad-dûr eleste és napjaink között: „úgy gondolom, az eltelt idő körülbelül 6000 év lehet: ez alapján az ötödkor végén lehetnénk, ha a korok ugyanolyan hosszúak lennének, mint a másodkor és a harmadkor. De azt gondolom, a korok felgyorsultak, és valójában a hatodkor végén lehetünk, vagy már a hetedikkorban” (211. levél, 1958). A további korok határai

tehát már csak találgatások, de kiindulhatunk abból, hogy mivel Tolkien a különböző történelemszemléletek közül a vallásost érezte hozzá legközelebb állónak, ezért elképzelhető, hogy jelentősebb vallásos eseményekhez kötötte a korok váltakozásait. Ha ebből indulunk ki, akkor valószínűsíthetjük, hogy a negyedkor a bibliai Ábrahám idejéig tart. Ábrahám a szimbóluma az isten és ember között kötött szövetségnek; ebben a korban minden olyan elem eltűnik, ami a mi világunkba Tolkien történeteiből már nem illene bele, ezért ez egy átmeneti időszak.

Ha továbbmegyünk a gondolatmenetben, akkor az ötödkor Jézus születésével zárulhatott.

Mint ahogy Tolkien is írta a 211. levél lábjegyzetében, jelenleg vagy a hatodkor végén vagy a hetedikkorban élünk, de nem tudjuk pontosan, hogy Tolkien esetleg az ő élete során bekövetkezett nagy eseményeket (például a világháborúkat) korszakzárónak tekintette-e. A levél óta eltelt 60 év

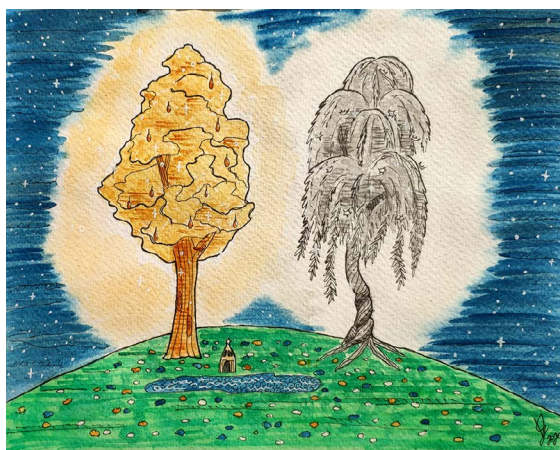
viszont eseménydús volt Európa számára is, talán ha Tolkien életében nem volt korszakváltás, azóta valószínűleg lehetett.

Áttekintve a korok váltakozását, szépen látszik, ahogy Tolkien a mitologikus, heroikus eseményektől elmozdul a vallásos narratíva felé. A másodkor minden kor lezáró eseménye egy jelentős csata, a jó vagy a rossz küzdelmének mérföldkővet jelöli, míg a negyedkortól átvált arra, hogy a jelentős korszakváltó eseményeknek inkább vallásos töltete van. Ebből a szempontból a harmadkor vége vegyes, hiszen a Gyűrűháború után két évvel ér véget azzal, hogy a Gyűrűhöz kötődő utolsó jelentős hősök is visszavonulnak, a tündék ezzel végleg feladják befolyásukat Középfölde eseményei felett, és átadják a helyüket az embereknek.

A cikk alapjául Füzesy Tamás az Eötvös Loránd Tudományegyemen a 2010/2011-es tanévben tartott „Egy 20. századi mitológia” kurzusának Történelemszemlélet című előadása szolgált.

Források:

- Carpenter, Humphrey (szerk.): *The Letters of J.R.R. Tolkien*. Houghton Mifflin Company, New York, 2013.
- Tolkien, J. R. R.: *A Gyűrűk Ura*. Gondolat, Budapest, 1981.
- Walker, R. C.: *The Cartography of Fantasy. Mythlore* 7. évf. 4. sz. (1981) Elérés: <https://dc.swosu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1861&context=mythlore>. Letöltve: 2021.07.09.

Kép: Vona Gabriella (Galabriella) [TLV 2019/2020]

TOLKIEN MUZSIKÁJA

Írta: Mikešy Anna (Éogil)

Tolkien műveiben számtalanszor jelenik meg a zene. Néha nem különösebben dicsőséges, csak egy egyszerű dal, amolyan hobbitosan... máskor egészen fennkölt célja van, nagy tettek emlékét őrzi, győzedelmes és szomorú kimenetelűekét egyaránt. Néha pedig maga a csoda, egyfajta varázslat, elég csak Lúthienre gondolnunk, aki legyőzte Sauront, álomba dalolta Morgothot, és még Mandos szívét is meglágyította. De a zene a teremtés eszköze is, hisz a kezdet kezdetén Ilúvatar és az ainuk is énekelnek, és Yavanna is énekkel teremti meg a Két Fát Valinorban.

A zenésznek, a dalnoknak kiemelt szerep jut Középföldén. Nem ismerjük a legtehetségesebb építést, a legügyesebb kezű festőt, a legjobb ízlésű szakácsot vagy a legkiemelkedőbb sportolót, de a valaha volt legjobb dalnokokat név szerint tudjuk. Vajon mit árul ez el Tolkien viszonyulásáról a zenéhez, és milyen hatásokra kaphatott ilyen kiemelkedő szerepet a művészetnek pont ezen ága?

Ha a műveiben betöltött szerepe alapján akarjuk kikövetkeztetni a zene szerepét Tolkien életében, alaposan meg kell vizsgálnunk, hogy ki, mikor, miért zenél, dalol a történetekben. A *kik* kérdése egyszerre nehéz és könnyű. Nehéz, hiszen szinte lehetetlen összeszedni valamennyi dalt. Könnyű mégis, mert ha jobban megnézzük, az éneklés szinte minden nép sajátja. A hobbitok az egyszerű élet szépségét éneklik meg, a tündék és a tündebarátok a nagy hősök nagy tetteit és az élet fájdalmait, a rohírokhoz hasonló egyszerűbb népek – akinél az írásbeliség még alig jelent meg – teljes történelmüket dalokban őrzik, a törpök a szívüknek fontos munkát és kezük műveit dicsérik, és még az entek is számos dalt ismernek.

Azt is érdekes megfigyelni, hogy a dal hányszor nyújt kapaszkodót a sötét, nyugtalanító helyzetekben, tesz erőse, amikor arra van szükség. Gondoljunk csak a négy hobbitra az Öregerdőben, akik a nyomasztó erdő okozta szorongásukat próbálták ilyen módon oldani, vagy Samu dalára Cirith Ungolban. Aragorn Berenről és Lúthienről énekel, ezzel élteti a saját szívében a reményt, hogy az ő élete is boldogságban, Arwennel az oldalán lehet majd teljes egy napon, még ha nehéz is az út addig a napig. A békés természetű entek pedig egy harci indulóval tüzelik fel magukat Vasudvard ellen, miközben – hiába vannak tisztában a saját erejükkel – félik Saruman mesterkedéseit. A dalban tehát elképesztő erő van, olyannyira, hogy néha, ha

a dalnok kellőképp tiszta szívű, önmagában is elég a gonosz legyőzéséhez.

Érdekes kérdés, hogy Tolkien tudatosan ábrázolja-e ennyire sokoldalúan a zenét, a dalt, mely ebben az ábrázolásban összemosisodik a költészettel. Valószínűleg nem. Ő a világot ábrázolja sokszínűnek, a zene pedig annyira elemi része az életnek, hogy szükségszerűen sokszínűen jelenik meg. Egy természetes emberi (és minden más népi) megnyilvánulás, mely ahány dal, annyi féleképpen érinti a hallgatót: tiszteletet ébreszt, emlékeket idéz fel, bátorságot ad, érzelmeket közvetít.

A zene a teremtés eszköze is, írom a tanulmány elején

– elemezzük kissé ezt az állítást. A világ teremtésére nemhogy az emberek, de a tündék sem emlékeznek, csak meséből ismerik. Ráadásul olyan horderejű dologról beszélünk, amit egy ember vagy egy tünde nem tud ésszel felfogni. Tolkien ennek elmesélésére ugyanazt a technikát alkalmazza, amit a Biblia is a világ és az ember teremtése kapcsán: nem konkrét történetet ír le (hiszen nem is lehet), hanem egy olyan történetet ad, amely bár nem *pontosan* így történt az idő kezdetén, mégis képes közvetíteni azt a csodát, ami akkor lezajlott. És míg a Bibliában Isten a szavával teremt és sárból gyúrja az embert, Eru Ilúvatar énekel.

Ez a tény, hogy Tolkien szerint a zene, az ének adja át legjobban a leírhatatlan csodát, a világ és az élet születését, talán a kulcsmomentuma az író zenéhez való viszonyának. Nem egyszerűen azokat az érzéseket éli meg,

amelyeket az egyes zeneművek ébresztenek benne, nem egyszerű tisztelet ez, hanem egy olyan mély és őszinte csodálat, amelynek érzésével Tolkien talán maga sem volt tisztában, mégis közvetíti felénk írásaiban.

Érdekes összevetni a zenét a másik olyan művészettel, ami Tolkien műveiben kiemelt szerepet kap: a kézműves (főként kovács és ékkömvés) mesterséggel. A kézműves mestereket Tolkien szándékosan emelte piedesztálra, a többi művészeti ág viszont nem kapott ilyen kiemelt szerepet.

Mégis, a zene megjelenítése nagyon sokban hasonlít a kézművességéhez. A leghíresebb dalnokok ugyanúgy ismertek, mint a nagy kovácsok: Fëanor készítette a szilmarilokat, Celebrimbor a gyűrűket, Telchar számos híres fegyvert... A dalnokok között pedig egyértelműen ismerjük a valaha volt legtehetségesebb hármat: Daeront, Maglort és Trilla Tinfangot. Utóbbi személy érdekessége, hogy a végleges, kanonizált szövegekbe nem került bele –

Kép: Mátola Szilvia (Hemhet) [Könyvteljesítmény 2019]

ő az, akinek a játékatól elhomályosulnak a csillagok is az *Elveszett mesék* könyve szerint.

Ugyancsak hasonlóság, hogy bár a történetek, a karakterek, a helyszínek sokat változtak Tolkien alkotói évtizedei alatt, a kézművesség és a zene is a kezdetektől fogva kiemelt szerepet kapott, sosem szorult háttérbe.

Nézzük meg az érem másik oldalát is, hogy Tolkien életében milyen hatások érték, amelyek a zenéhez fűződő viszonyát kialakították!

J. R. R. Tolkien a XIX–XX. század fordulóján, egy olyan korban született és nevelkedett, amikor a felsőbb osztályokba tartozók még általánosan oktatták a gyermekeiket a művészetekre is, nem csak a tudományokra. A társadalmi átalakulás ekkor már megindult Angliában is, a felső középosztály számos családjának ment tönkre a hagyományos családi vállalkozása (köztük J. R. R. Tolkien mindkét nagyapjának is), ugyanakkor a szélesebb rétegek számára elérhető oktatásnak hála a szegényebb családok tehetséges gyermekei is kitűnhettek. (Angliában 1870-től alakult ki az állami iskolarendszer, tehát egy generációval Tolkien születése előtt, bár több, mint 20 évig önköltséges maradt.) A művészet iránti igény azonban még jó darabig megkülönböztette a hagyományos polgári osztályt.

Az író apai felmenői szoros kapcsolatot ápoltak a zenével: zongorakészítők voltak. Csak a nagyapa, John Benjamin Tolkien idején mentek tönkre, és kényszerültek eladni a birminghami műhelyt. Az anyai nagyszülők házában is állt egy Tolkien-zongora, és rendszeresek voltak a zenés estek is, melyeken kisgyermekként Tolkien is minden bizonnal részt vett. Humphrey Carpenter életrajzírása szerint Tolkien a zene már ebben az időben elvarázsolta, ha nem is ebben a fennkölt formában: a házban bérlőként egy fiatal hivatalnok is lakott, aki bendzsón játszott. A kis Tolkien egy bendzsóra vágyott.

A zene varázslatos, emberen túlmutató mivoltát erősíthette benne egy későbbi, saját élmény. Kisdíák éveiben otthon tanult édesanyjától, Mabeltől: könnyedén sajátította el az írást-olvasást, félelmetes sebességgel tanult nyelveket, de a zongorázással meggyűlt a baja. Egyszerűen képtelen volt megtanulni, így édesanyja le is tett a tanításáról. Utóbb több levelében is említést tesz erről az élményről – például a Robert Murraynak írt levelében (142.), ahol a zene tanulhatatlanságát a szláv nyelvekhez hasonlítja. Ugyanezt a gondolatot azért így indítja: „*I love music*”, azaz „Szeretem a zenét”. A Houghton Mifflin Co.-nak címzett levelében (165.) a származása kapcsán írja le, hogy a Tolkienok generációk óta zenészek, és mintegy mellékesen fűzi hozzá, hogy ő ebből semmit sem örökölt.

További diákévei alatt a zene legfeljebb művelt szórakozás szinten jelent meg az életében, de nem került vele testközelbe. Volt azonban valaki, akinek az élete egyik alapja volt a zene: Edith Bratt, Tolkien kedvese.

Edith tizennégy évesen maradt árván, ekkor került egy bentlakásos iskolába Eveshambe, ahol zenélni kezdett, és kiemelkedően tehetségesnek bizonyult, olyannyira, hogy tanárai szerint versenyzongorista lehetett volna, de legalábbis zenetanítással kereshette volna a kenyerét. Ebből végül egyik sem valósult meg, az iskolából kikerülve a még kiskorú lány gyámja nem foglalkozott a tehetsége gondozásával, nem segítette őt a művészi karrier elkezdésében, utóbb pedig Edith számára a Tolkiennal való házasságkötés a háztartásvezetésből és gyereknevelésből álló élet elfogadását jelentette. A zene szeretete azonban élete végéig elkísérte.

Tolkien tehát az a két ember kötötte a zenéhez, akiket a legjobban szeretett: az anyja, és a vele töltött boldog gyermekévek emléke; valamint a felesége, aki műzsája is volt egyben, és akiről a dalával a világ rendjének megváltoztatására is képes Lúthient mintázta.

Tolkien felnőtt élete korántsem volt olyan mozgalmas, mint a gyermek- és ifjúkora. Keveset utazott, sokat dolgozott, a gyerekeit nevelte, szabadidejében pedig kertészkedett. A zene azonban – ahogy a Carey Biotonnak írt (260.) levelében szerepel – örömet szerzett neki, és néha inspirálta is, annak ellenére, hogy laikusként hallgatta. A zene számára a komolyzenét jelentette, különösen az operát, amelyet feleségével rendszeresen látogatott.

A zene iránti vonzalom a hozzáértés hiányában is érthető. Bár Tolkien a prózai műveivel írta be magát az irodalomtörténetbe, szíve a költészet felé húzta. Sokkal többet akart, mint történeteket elmesélni, szeretett volna érzéseket, élményeket közvetíteni az olvasói felé. A költészettől pedig már csak egy lépés a zene, amely egész életében körülvette.

Összegzésként mit is mondhatunk? Azt, hogy a zene Tolkien életét végigkísérte, bár ő maga csak csodálója volt. Még ha sosem mondta is ki, a műveiből végig érezhető, hogy milyen sokat jelentett számára, ha nem is annyit, mint az irodalom és a nyelvészet, de legalább annyit, mint a kézművesség, és valószínűleg többet, mint a festészet vagy az építészet.

Források:

- Carpenter, Humphrey (szerk.): *The Letters of J.R.R. Tolkien*. Houghton Mifflin Company, New York, 2013.
Carpenter, Humphrey: *J. R. R. Tolkien élete. Az ember a mű mögött*. Ciceró, Budapest, 2001.